

A humor, mint magatartásforma

A humorról hallván, nálunk, azt hiszem, szinte mindenkinek *Karinthy Frigyes* immár szállóigévé vált mondása jut eszébe: „*A humorban nem ismerek tréfát*”. S Karinthynek tökéletesen igaza volt, a humor komoly dolog. Nemrégiben egy német feljegyzésben olvastam azokat a sorokat, melyek szerint a modern irracionista filozófia egyik legfőbb jellegzetessége a humor teljes hiánya. Sokak számára paradoxnak tűnhet ez a megállapítás, hiszen a köztudatban a filozófia és a humor nem egymáshoz közelálló fogalmak. A valóságban azonban a haladó filozófiai gondolkodástól egyáltalán nem idegen a humor, sőt valamilyen formában, ha áttételesen is, de jelen van.

De térjünk vissza a modern irracionista, úgynevezett „újfilozófusok” egyik képviselőjéhez, nevezetesen *Bernard Henry Lévy* gondolatvilágához. Könyvében azt a kérdést teszi fel, hogy Athén vagy Jeruzsálem, és határozottan Jeruzsálem mellett dönt. Ez a döntés és ami mögötte van, néhány szó magyarázatot igényel. Az európai kultúrának valóban két forrása van. Az egyik a görög kultúra, melyhez hozzátartozik az újfilozófusok által annyira gyűlölt „homéroszi kacaj” éppen úgy, mint ahogy hozzátartozik Arisztophanész és Lukianosz is. A másik forrás a Biblia, s az említett francia szerző azt állítja, hogy az európai kultúra ott rontotta el a maga dolgát, hogy a görög fejlődést folytatta, holott a bibliai, jehovai erkölcsi elvek alapján kellett volna állnia, s abból továbbfejlődnie.

A humorról nagyon bölcsen jegyezte meg *Lukács György*, hogy mindig bizonyos fölényt, nyugodt magabiztosságot fejez ki, és mindig annak az osztálynak a tulajdona, amelyben ez a nyugodt magabiztosság meglehet. Ha a ma divatos polgári filozófia lényegileg nélkülözi a humort, sőt ha az utóbbi időkben egyre ritkább a jó szatíra, a jó vigjáték stb., akkor ez teljes mértékben érthető. Már csak azért is, mert a polgári rétegek jó része nemcsak nem magabiztos, hanem még saját maga is megteremti saját bizonytalanságának alapját.

A híres pesti humor még az igencsak problematikus gazdasági helyzetben is működik a közéletben, a közgondolkodásban. Mégis nem lehet nem észrevenni, hogy nálunk nagyon sokszor igekeznek a humort degradálni, vagy pedig a humornak csak egy bizonyos formáját elfogadni — de erről később. Ennek az igekeznek volt egyik jelszava például az, hogy Mikszáth humorával szemben szinte az irodalomtörténet teljes erejével léptek fel. Mikszáthot ma nem divat szeretni. Hibája — úgy mond —, hogy túlzottan anekdotikus. Nos, véleményem szerint nemcsak Mikszáth, hanem már Jókai humora is egyike volt azoknak a magyar hagyományokból gyökerező jelenségeknek, melyek az osztályok harcának részei voltak. Mikszáth így írja le Jókai Mór élete és kora című könyvében 1848. március 15-e egyik eseményét: „*Erre Petőfi vezetése alatt Jókai, Vasvári, Degré és Irinyi behatoltak a nyomdába mint a nép küldöttei. Az ajtó nyitva volt. Könnyen bemehettek. Landerer Lajos a nyomdahelyiség ajtajában várta őket. — Azért jöttünk..., hogy e két kéziratot kinyomassuk. Landerer megnézte a kéziratokat. — Lehetetlen — felelte szárazon —, nincs rajta a cenzor engedélye. A nép küldöttei zavartan néztek össze; Landerer odasúgja Irinyinek: — Foglaljanak le egy sajtógépet! Egy géphez lépett most Irinyi. — E sajtót a nép nevében lefoglaljuk és követeljük kéziratunk kinyomtatását. — Az erőszaknak nem állhatok elleni — felelte Landerer ünnepélyesen és megparancsolta szedőinek, hogy munkába fogjanak.*”

Vitathatatlanul anekdotát olvastunk az imént a Nemzeti dal és a Tizenkét pont kinyomtatásának történetéről. Hogy a nép küldötteinek a nyitott ajtón kellett „behatolniuk”, hogy Landerer miként tanácsolta az „erőszakot”,

amellyel szemben ő „tehetetlen”, semmit nem von le a pillanat nagyszerűségéből. Éppen ellenkezőleg. Azt érzékelhetjük, hogy a nagy és fenkölt történelmi pillanatok egyszerre esetlenek, esendők, nevetségesek, s éppen ezért nagyszerűek, mert saját pillanatnyi kicsinységükön túl tudnak lendülni.

Ha Mikszáth anekdotikus keserűséggel beszélt arról a rabról, akit hanyagság következtében elzárták és napokig étlen-szomjan tartottak, s végül megköszöni kiszabadulását, akkor ez része volt, számtalan más Mikszáth-novellával együtt, az adott magyar társadalom visszasságai leleplezésének. A fennálló viszonyok éles kritikája.

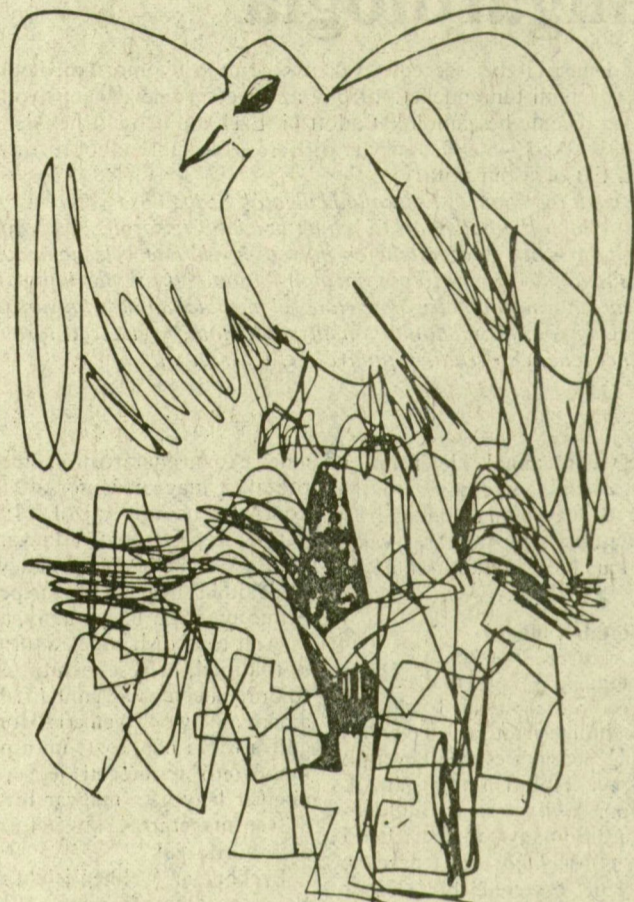
Már említettem, hogy a filozófiai gondolkodástól mennyire nem idegen a humor. Erre utal, hogy Engels egyik levelében arról panaszkodik: *Németországban az emberek a múlt század nyolcvanas éveiben mintha teljesen elveszítették volna humorukat és a publicisztika is teletitve van a legszárazabb és legpedánsabb fejtegetésekkel.* S itt a pedáns kifejezésre külön fel szeretném hívni a figyelmet. Már Goethe hangsúlyozta azt, hogy abszurdnak valójában egyedül a pedantériát lehet tekinteni. A pedantéria természetesen nem azonos a pontossággal, precízséggel, megbízhatósággal. A pedáns ember fejében számon van tartva minden: rendelkezés, paragrafus, a felettések, a vele egyenlők, a beosztottak akarata, véleménye, kívánsága, mindenoldalúan és minden szempontból. Ez a „mindenzempontúság” elve a pedánsburokrata sajátja, s éppen ez teszi döntésképtelenné. Ebbe a „mindenzempontúság”-ba egyvalami nem fér bele: a humor, tudniillik a humor jellegénél fogva rangsorol, s átlendít a tényleges vagy gondolati holtpontra. A humor tehát állásfoglalás, a bürokratapedánsból pedig az állásfoglalás áll a legtávolabb.

Az sem véletlen talán, hogy azon kezdtem gondolkodni, vajon a modern polgári irracionizmus humornélkülisége és a bürokrata humortelenség között nincs-e valami összefüggés. Háttha maga a bürokrata is — talán éppen azért, mert nagyon is racionálisztikusnak tűnnek fejtegetései — voltaképpen irracionális közegben él? Ha valaki minden lehetséges szempontot szem előtt akar tartani, éppen a valóság, a valóságos erőviszonyok maradnak rejtve előtte. S a bürokrácia abszurditásának éppen ez a forrása. Ezt vette észre *Örkény István* egypercesében, s nemegyszer ezzel a hatással él *Karinthy Ferenc* is, legújabbban *Zenebona* című kötetének jónéhány írásában.

Ha *Karinthy Ferenc Csoda Budapest* című írása szerinti gépkocsi-ellenőrzéskor közli az öt igazoltatni akaró rendőrrel, hogy csak ügyvéd jelenlétében hajlandó tárgyalni, hiszen az alkotmány minden állampolgárnak biztosítja a törvényes jogvédelmet 1949 óta, akkor itt minden szó igaz, amit a rendőrnek mond, s az mégis szinte megijed, s gyorsan továbbküldi. Miért? Azért, mert az adott szituációban a két dolog — az egyszerű gépjárműellenőrzés és az alkotmány egésze — nem áll arányban egymással. A bürokrácia kritikája tehát, hogyha a rendeleteket, törvényeket a végső határig kiterjesztjük, s ezáltal a humor segítségével visszajuk láthatóvá tesszük.

Így a Mikszáth-i, Örkény-i, Karinthy Ferenc-i megközelítést a társadalmi élet kérdéseinek egyaránt a humor hatja át, a tréfa nélküli humoré. S a humor önmagában ugyan nem oldja meg sem a magán, sem a közélet problémáit, de a kérdéseket olyan dimenzióba helyezi, ahol már lehetséges azokra értelmes válaszokat adni. Ezért hiszem, hogy a humor magatartásforma, s ezért igaz az, hogy csak az önmagukban biztos és bizó társadalmi rétegek, csak az önmagukban biztos és bizó nemzetek és csak a saját tudásában biztos ember rendelkezhet humorrall.

H. I.

CSOHÁNY KÁLMÁN RAJZA

KISS BENEDEK

Őszülő föld

*Madarak tébolydái az erdők,
az ősz, arany kalitka,
rájuk zárul.*

*Ülök fagyókéren,
nézek egy felhőt —
unottan úszik el
a láthatárról.*

*Zúgnak a madarak.
Mint hordóból must,
torkukból kiforr habzson
az ének.*

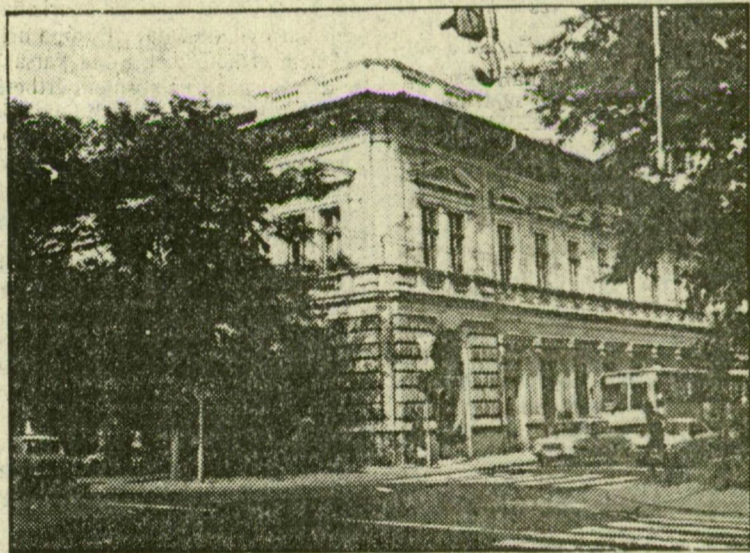
*Bennem is ébred egy távoli ritmus.
Levelet pottyant a fa —
ürüléket.*

*Alkonyul.
Aggastyán-arccá szürkül
az égbolt, kiveri csillag-borosta.
Unokája, a Föld,
lábainál ül.*

*Haja ősz, szeme albinó —
vöröslik csipkebogyók pirossá.*

Szeged műemlékei

48. LENIN KRT. 55.

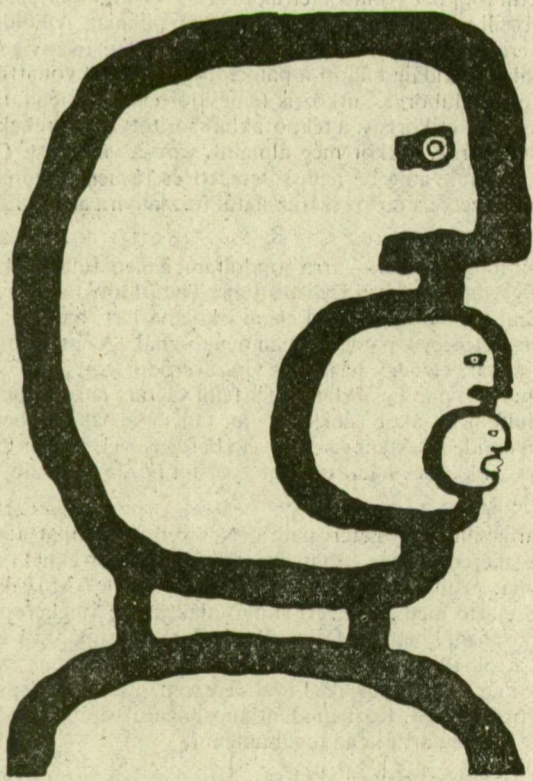

A körút-szakasz „Védett városkép” táblája az (5. számú ház falán) vonatkozik az 55-ös számú házra is.

A Fournier-ház egyemeletes sarokház. Földszinti üzlethelyiségei ives, az Attila utcai oldalon egyenes záródásúak. Emeleti egyenes záródású ablaksora felett ives és timpanonos párkány, a körút felől csigás konzolokon faoszlopos, babás erkély. Homlokzatait ívelt konzulú párkány, a sarkon fölé emelkedő babás korlát zárja le. Falsíkján többféle kvaderezés. Kapuja keskeny, magas kapualjba nyílik. Téglalap alakú lépcsőháznak korlátja öntöttvas tagokból

áll. Az L-alaprajzú, függőfolyosós épület és földszintes udvari szárnya téglalap alakú udvart fog közre.

A házat Fournier Károly és felesége, Heszler Katalin építette. 1883. június 25-én kapták meg rá az építési engedélyt, 1884-ben az udvari réssel együtt az egész ház elkészült. Itt nyitott irodát Reininger Jakab ügyvéd, műhelyt Weinmann Márk női szabó és Rubin József kártyos. Fournier új emeletes házat a „Kiskörút” kialakításának megfelelően építette fel. Helyén a nagyárvíz pusztította Palánk 173—174. sz. ház állt, melynek árvízkárosult tulajdonosa szintén Fournier Károly volt.

TETTAMANTI BÉLA KARIKATÚRAI: FEJEK, STAN ÉS PAN

